
Un text desconegut del jove Carles Riba *

a cura de Jordi Castellanos

LES ENGÚNIES D'UN PAGÈS Monolech comich en prosa

Acte únic

Un pagès amb un bastó. Decoració cualsevol

TÒFOL

(*Tot enrabiat*) ¡May mes hi torno á Braselona! May mes! Ay tafoy! I cuantes me'n han passat! Una mica més que no'm pispán fins la samarreta. Sort que no'n duya, que si no... Mare de Deu de l'Herbeta! Pró vaja, d'allo ja'ls hi explicaré bé ¡Caratsus! I cuantes me'n han passat! Ya veurán que jo anava á casa els senyors i com és natural, els hi duya alguna coseta... per pescar encara que no més fos qu'una unsa. Ja veurán que duya una butifarra, no sé si m'entenen una... ¿com ne

* Heus ací el text d'un estudiant, al qual no paràrem gaire més atenció de la que podria derivar-se d'una anàlisi sociològica si no fos que el seu autor, anys a venir, seria un dels poetes més importants de la literatura catalana del segle XX: Carles Riba. Es tracta d'una petita publicació de l'Escola de Sant Ildefons, on Riba va estudiar batxillerat des del 1903 fins al juny de 1906, una dada que potser caldria revisar atès que aquest «monòleg» consta que va ser «estrenat en lo Col·legi Sant Ildefons lo dia 17 de desembre de 1906». En tot cas, Riba, nascut el 23 de setembre de 1893, tenia aleshores tretze anys. Allò que podia esperar-se, doncs, no era altra cosa que el reflex d'una cultura i d'una literatura rebudes dins els cercles familiars o estudiantils: a destacar, en aquest sentit, el pes

diuen els senyors? (*rumia*) ¡ah, una lluenganissa que va fer la Tresa quan varem matar lo porch, i jo, per estalviar-me els cuartos que sempre fan pagar aquella gent que'n diuen burots, me la vareig penjar á l'esquena, pensant qu'ab lo gech no's coneixeria. Bueno, ja veurán que baixo del trench, i se m'acosta un home d'aquells i em diu: «Ey mestre, ¿qué porteu de pago?» I jo li vaig dir: «Miri, ja ho veu, un cistell i dos capóns.» I ell me diu: «¡I aquí dintre el cistell que hi porteu?» I sense demanar-me permís l'obra i comensa á menjarse los pastissets que duya pels sinyors. I jo li pregunto: «Ep, jove, perquè os menjeu los pastissets?» I ell me respón: «És per sapiguer lo que te que pagar.» I jo le replico: «Quan és.» I ell me contesta: «Mitja peseta.» Me trech dos rals, 'ls hi dono; habent-me dit que estava be em doná dos copets á la esquena dihent: «Mestre, teniu la carcanada molt desenvolupada...» i passant-me la ma per sota lo gech'm tregué la lluenganissa i'm digué: «Are si la voleu heu de pagar una pesseta de multa i deu centims pel consum.» Jo tot enrabiad li dich: «Ja os la podeu quedar. Si ja me ho costa á mi!» I m'en vaig anar tot enfadat. Oh, i encara reya, el poca vergonya. Ah! si no hagués sigut per que... no se pas lo que habera fet! Potser li habera fet empassar sencera. Ay tafoy. Mireu que m'en han passat unas... Pro vaja, no'n parlem més d'alló, que sino...

Bueno, ja veurán que jo vareig sortir de l'estació, saben d'aquella qu'hi ha al costat de l'Arch del Trumfo y vareig arribar á un carrer qu'hi han plantats uns arbres molt estranys. Com qu'els sinyors viuen al Passeig del Colom, y com que jo de Bresalona no'n sé res, pregunto á un home que passava, ahont era aquell Passeig. I ell me va contestar: «Vagi recte, recte, hasta trobar un monument molt alt. Aleshores tombi á la dreta i vagi amunt, amunt, fins que trobi un carrer molt ample. Allí es el passeig del Colom.» Jo ho vareig fer tal com m'ho havia dit, i com que no sé de lletra vareig preguntar un altre cop ahont era el nombro que buscaba. I'm van contestar: «Ay no ha d'anar poch lluny per trovarlo. Si aquí es la Gran-Via... com va dir are... Ah, sí la Dayagonal.» I'm va ensenyar lo camí bó... Si hagués trovat aquel ximple que'm va enredar, no n'hi quedan pas ganas de ferho á ningú mes! Caminant, caminant, 'm varen venir ganas d'una cosa molt natural. Jo'm vaig ajupir en una cantonada sota un arbre, deixant lo cistell i'ls capons al costat. Quan estava á lo bo i mellor, no sé com devia esser, prò al girarme ja no vaig trovar res de lo que duya. ¡Ay vatúa Judas! Els pillastres al veurer que no'm podia alsar s'ho varen endur. Vaig buscar un manicipal, prò

que hi demostra la tradició jocosa vuitcentista, la burla del pagès que viatja a ciutat, habitual en la tradició dramàtica popular. Riba, a tretze anys, en recull les situacions i escenes més característiques i ho fa, gairebé, de manera sistemàtica. Cal destacar, doncs, la poca penetració, en un estudiant com Riba, de les noves formes literàries, aquelles que, amb el Modernisme, anaven abandonant els divertiments populars vuitcentistes. En tot cas, només la introducció caòtica d'algunes de les formes ortogràfiques relacionables amb «L'Avenç», que conviuen en edició amb una notable incoherència –potser atribuïble a l'autor, potser al responsable de l'edició per part de l'escola– amb l'ortografia vuitcentista, demostren la presència de nous corrents culturals.

L'edició, que reproduïm fidelment (incoherències incloses i tot fent constar, en nota a peu de pàgina, les lectures rectificades), és impresa en dos fulls de 15 x 13, plegats per la meitat i cosits, numerats fins el 8 (el text comença a la pàgina 3 i la numeració no ho fa fins a la pàgina 4 i és correlativa fins a la pàgina 8), que porta l'encapçalament *Sèrie I* a l'esquerra i *Obra 1a* a la dreta, una sanefa decorativa i el títol, *Les engunies d'un pagès. Monòleg comich en prosa original d'en Carles Riba Bracons. Estrenat en lo Col·legi Sant Ildefons lo dia 17 de Desembre de 1906*. A la segona pàgina consta: *Personatge/ Títol: Sr. Isidre Pujadas* (cosa que demostra que el monòleg va estrenar-se, ben segur, a la mateixa escola) i, a peu de pàgina, el crèdit de l'edició: «*Es propietat de LA ESCOLA*». Això és tot. No pretenem altra cosa, en donar a conèixer aquest text, que aportar nou material per a la fixació dels orígens literaris de Carles Riba. (J. CASTELLANOS)

no'n vaig trovar cap. Pensant que ja'ls havia perdut per sempre i després de caminar molta estona, vareig arribar tot moix á cals sinyors. Aquestos varen tenir una gran alegria al veurem, pues la Tresa, quan va fer de dida, aquella criatura la va criar més grasa que'l porc que varem matar l'any passat. Jo tot avergonyit els hi vareig explicar lo perquè no'ls hi duia res, i ells me digueren que no valia la pena, i'm donaren un bitllet de cinch duros. 'M pregaren que deixés lo bastò dins d'un test de presalana qu'hi havia á un recó. Jo ab l'alegria del bitllet lo vareig trencar. ¡Santa Mare de l'Herba! La senyora's va desmayar dihent: «Ay lo parayguero que'm va regalar l'Embaixador de la China!» La varem retornar i no hi varem pensar mes. Entrarem dins al menjador, i entrebancantme ab una roba penjant del sostro, vareig caure tan llarch com Deu m'havia fet, assobre la roba. ¡Ay vatúa'l fals! La senyora va enrahonar baixet ab lo seu marit. Després 'm digueren que m'assentés que sopariem. Varem ferho aixís i jo'm vareig posar al costat d'en Rafelet. ¡Quina criatura mes maca i aixerida! ¡Dona un gust sentirlo enrahonar! Aquell dia no va volguer que pas ningú li dongués lo menjar no mes qu'en Tófol. Ni tant sols vareig sopar escoltantlo i empapusantlo. Pro, si és tant bufó! En acabat de menjar jo m'en volgué anar al llit. L'endemá al dematí, si que m'en vaig cap mar. Badant ab los barcos, ensopego ab una corda, i'm teniren que pescar sens'am ni ret. Arribo tot xop á casa, mullanto tot. Me varen posar al sol la roba, i aquell dia tingué qu'anar ab *panyos manores*, que diuen els castellans. Al tardet, surto á passeig i'm dirigeixo á un carrer tot ple de trayatos que'n diuen lo... (*rumia*) ... ah!, sí, lo Paralelo. Si que veig un famer de gent, m'hi acosto, sento qu'un home que duia una mena de manera de barretina vermella al cap penjantli un cordó negre ab una borla, i qu'estava á dalt d'un munt de teulons, deia qu'arrencava caixals á ral. ¡Oh i encara hi havia música! Jo no mes per sentirlo pujo á dalt i li dich que me'n arrenqui un, que m'ho farà *sin dolor y con música*. ¡Tafoy i quin mal me va fer! ¡Senblava que m'arrenquesin lo *caraneol*! ¡Ni tant sols sentí la *murga*! Al donar los centims m'adono de que no tenia cap quarto: busco, busco, i no trovo ni la mitja vella de la Tresa ahont¹ hi duia els diners, ni'l rellotge, ni res. ¡Ay vatua'l mont! Me'ls devian haver pispat, quant estava enbabiecat escoltantlo, perquè m'enrecordo ben bè de que me'ls habia posat á la faixa, sort que no m'havia endut lo bitllet. Aquell arrencacaixals me diu que haig de pagar que sino'm fa *detener* per un manicpal. Jo li dich que no duia res, que m'ho havian pres,² que no savia que dirli. Ell me fila una petaca nova qu'havia comprat lo dia avans i sense mes ni mes, me la pren dihent que d'algun modo ó altre l'havía de pagar. Jo l'agafo pel coll i caiém los dos pegantnos cops de puny. Els de la música s'embolican en la bralla à cops d'instrument, ...jo no sè lo que va passar, prò sento un gran soroll i'ls taulóns cauen, fentme, entre la cayguda l'arrencacaixals i musichs aquestos nyanyos que veuen. Aleshores ve un manicpal, i m'agarra á mi sol, perque els altres se la guillaren. Aquella nit vareig dormir al cuartelillo, assobre un banch, i fins l'endemà à la tarde no'm van soltar. Arribo á ca'ls sinyors qu'estaven ab ansia per lo que m'havia pasat, i'ls hi dich que m'en anava al poble, que no hi volia estar mes á Brasalona. Ells me digueren que fes lo que volgués, i me'n vaig cap á l'estaciò ab sols lo bitllet de cinch duros. Compró un cartró per anar al poble i, com que no sabía quin tren pujar, ho preguntó á un mosso. Ell me fa un gesto ab lo bras i jo, com n'hi havian molts d'aturats i aquell home se n'havia anat, pujo á un tren calsevol prò noy, encara va tardar quatrhores en marxar i en contes d'anar cap á Girona ahont

1. Escrit «ahnt».

2. Escrit «prs».

havia de baixar per anar à Vilabadochs, m'en anava á S. Joan de las Abadessas i vaig tenir que pagar lo viatge qu'havia fet desde Brasalona, perque fins que vaig arribar à Vich no m'avisaren i fins l'endemà no pogué pendre l'altre tren de tornada.³ I aquí estich sense capons, ni cistell ni pastissets ni quartos ni res, no havent guanyat en mon viatge no més que uns quants nyanyos. ¡Vaja, jo no hi torno may mes á Braselona!

I ja qu'estich tan pelat
de tot lo qu'havia dut
i de lo que'm van donar,
donguim, si'ils hi merescut,
aplausos per caritat.

PROU

3. Suposo que per un salt de línia, es llegeix: «i'l Ide tornada i fins l'endemà no pogué pendre l'altre tren».